



MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING BADIY-ESTETIK MADANIYATNI O'YINLAR ORQALI SHAKLLANTIRISH

Turopova Ra'no Barat qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.6341593>

MAQOLA TARIXI

Qabul qilindi: 17 – fevral 2022

Ma'qullandi: 22 – fevral 2022

Chop etildi: 27 – fevral 2022

KALIT SO'ZLAR

o'yin, badiiy-estetik, MTT, ahloqiy me'yorlar, o'zini-o'zi boshqarish qobiliyati, rag'batlantirish va jazolash tizimi, shaxslararo munosabatlar, estetik did, aqliy va xissiy dunyosi, orzu-umidlari, talab-ehtiyojlar.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarning o'yinli texnologiyalar yordamida badiiy-estetik madaniyatini shakllantirish, ularni har tomonlama maktab ta'limiga sifatli qilib tayyorlash kabi masalalar ko'rib chiqildi.

Maktabgacha yosh davridanoq bolalar ma'lum axloqiy me'yorlar asosida o'z xulq-atvori, o'zining va boshqa kishilarga baho berish jarayoniga rahbarlik qila boshlaydi. Ularda axloqiy tasavvurlar, axloqiy o'zini-o'zi boshqarish qobiliyati shakllanadi. Axloqiy tasavvurlar manbai sifatida bolalarga ta'lim-tarbiya beruvchi yaqin kattalar va tengdoshlari aks etadi. Axloqiy tajriba kattalardan bolalarga o'tadi va muloqot, kuzatish va taqlid qilish jarayonida, rag'batlantirish va jazolash tizimi orqali o'zlashtiriladi. Maktabgacha yoshdagi bola shaxsini shakllantirishda muloqot alohida o'rin tutadi. Bolaning shaxslararo munosabatlarga kirishishiga qarab uning qanday shaxs bo'lib voyaga yetishini anglab yetishimiz mumkin.

Estetik tarbiya, eng avvalo, kishilarning estetik didlari shakllanishiga katta ta'sir o'tkazadi. Shaxs o'zligi - uning estetik didi orqali namoyon bo'ladi. Estetik didda inson aqliy va xissiy dunyosi, orzu-umidlari, talab-ehtiyojlari, maqsad-manfaatlari ro'yobga chiqishi ifodalanadi. Did - faqat kayfiyatga qarab emas, balki inson faoliyati samaralari vositasida ham ifoda topadi. Inson faoliyatining barcha samaralarida uning didi aks etadi.

Estetik tarbiya o'z diqqat-e'tiborini shaxs estetik ehtiyojlarini shakllantirishga qaratadi, xilma-xil o'ta murakkab talab-ehtiyojlarni birlashtiradi, uyg'unlashtiradi va hamoxang tarzda amal qilishi uchun shart-sharoitlar yaratib beradi.

Estetik tarbiyaning inson talab-



ehtiyojlari madaniyatini shakllantirishdagi o'rni ham beqiyosdir, zero, insonning talab-ehtiyojlari madaniyatida muayyan mezon tuyg'usi ham mavjud bo'lishini, bu mezon tuyg'usi shaxsiy ehtiyojni jamiyat ehtiyoji bilan mutanosib tarzda ko'shib olib borishni taqozo etadi. Ana shu mezon tuyg'usida yetuklikka erishish - estetik tarbiyaning eng muhim vazifalaridan biridir.

Estetik ehtiyoj faqat moddiy va ma'naviy go'zallik lardan lazzatlanishgina emas, balki har qanday amaliyot sohasida narsalarni nafosat qonunlariga rioya qilgan holda yaratishni, faoliyatga go'zallikni tatbiq qilishni ham bildiradi. Shu bois, estetik tarbiya hayot jabhalarining hammasiga - o'qish, mehnat qilish, ilmiy va texnik izlanish, jamoaviy faoliyatga tatbiq etilishi lozim bo'ladi.

Maktabgacha katta yoshdagi bolalar ko'p holatlarda ma'lum bir axloqiy kategoriyalardan foydalanib o'zining xulq-atvoriga izoh bera oladi. Bu esa, unda axloqiy o'zini-o'zi anglash va o'zini-o'zi boshqarishning nishonalari mayjudligini ko'rsatadi. To'g'ri, bu yoshdagi bolalarning boshqalarning fikrlari, qarashlari va xatti-harakatlariga alohida e'tibor qaratishi tufayli, tegishli shaxsiy sifatlarning tashqi ko'rinishlari barqaror namoyon bo'lmaydi¹.

Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni badiiy-estetik rivojlantirishning yana bir o'ziga xosligi - bilish jarayonlari sohasida yuzaga keladigan o'zgarishlar bilan bog'liq. Masalan, bolalarda estetik ideallarni shakllantirish, dunyoqarashning tarkibiy qismi sifatida murakkab va uzoq davom etadigan jarayondir. Buni barcha pedagog va psixologlar qayd etib o'tishgan. Tarbiya jarayonida hayotiy munosabatlar,

ideallar o'zgarishga uchraydi. O'rtoqlari, kattalar, san'at asarlari, hayotiy zarbalar ta'sirida ideallar tubdan o'zgarishi mumkin. B.T.Lixachev qayd etib o'tganidek, "Yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda bolalarda estetik ideallarni shakllantirish uchun ilk bolalikdan turli-tuman shakllarda jamiyat, odamlar, odamlar o'rtasidagi munosabatlar haqidagi ideal tasavvurlarni tarkib toptirish lozim. Buni amalga oshirish har bosqichda yangi va qiziqarli shakllardan foydalanishni talab etadi"².

Tarbiyachi maktabgacha katta yoshdagi bolalarni badiiy-estetik rivojlantirishning quyidagi o'ziga xosliklarini hisobga olishi lozim:

1) go'zallik haqida fikr yuritib, tarbiyachi mazmunga emas, hissiyot ta'siriga e'tibor qaratishi;

2) badiiy-estetik tuyg'uni san'atning sensor rivojlantirish vositalari, ya'ni narsa-buyumlarning go'zalligi, shakli, rangi, uzunligi, chiziqlari, ovozning birligida ekanligi bilan bog'laydi. Buning uchun, sensor tarbiyaga doir didaktik o'yinlarni tashkil etish lozim;

3) bola taqlidchan bo'lgani uchun tarbiyachi faqat ijobiy namunalarni berishi shart.

Yuqoridagilarni inobatga olgan holda, maktabgacha ta'lim muassasasi tarbiyalanuvchilari bilan ishlashda ularning individual-psixologik xususiyatlaridan kelib chiqqan holda, yosh xususiyatlari bosh me'zonini tashkil etuvchi faoliyat ko'rinishlariga muvofiq bo'luvchi ta'sir vositalaridan, didaktik o'yin, rolli mashg'ulotlarni amalda qo'llash, bolalarda badiiy-estetik madaniyatni shakllantirishning mustahkam asosi bo'lib xizmat qiladi.

¹ Эндриус Т. Магия танца: пер. с англ. / Т. Эндриус. - Москва: ReFL. - Book, 1996. - 256 с.

² Лихачев Б.Т. Теория эстетического воспитания школьников. - Москва: Педагогика, 2002. - 183 с.



Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Turopova R.B va Toshpo'latov F. U. et al. Bolalarni o'yin texnologiyalari asosida kasb-hunarga qiziqishlarini shakllantirishda rivojlantiruvchi o'yinlar Science and Education. – 2021. – T. 2. – №. 4. – C. 487-491.
2. Turopova R.B "Scientific and Theoretical views of Scientists about Game Activity" Vol. 13 (2022) "JANUARY OF EUROPEAN JOURNAL OF LIFE SAFETY AND STABILITY"
3. Uralovich, Toshpulatov Fakhridin. "Conducting classes on fine arts based on information and communication technologies." *International Engineering Journal For Research & Development* 6 (2021): 3-3.